

Verken "24/7" eller "ni-til-fire"

Presterollen mellom arbeid og fritid hos norske menighetsprester

STONE STANGELAND KAUFMAN
FØRSTEAMANUENSIS I PRAKTISK TEOLOGI, MF

Tone.S.Kaufman@mf.no

Presterollen i en ny tid

Tradisjonelt er presterollen blitt sett på som en livsstil som har gjennomsyret ikke bare hele prestens, men også hele (preste)familiens liv i de tilfeller det var aktuelt, og det var det jo svært ofte. Det ble gjerne forventet at prestens ektefelle (som regel prestefrua) skulle bidra som frivillig i menighetens arbeid, og at også barna skulle delta aktivt i menighetens liv. Ikke sjelden har dette kallet hatt prioritet over tid tilbrakt med ektefelle og barn fordi det har hersket en forventning om at presten skulle være tilgjengelig tjuetimer i døgnet ("24/7"). I tillegg har mange prester brukt presteboligen som en del av tjenesten og åpnet sitt hjem for ulike grupper og enkeltpersoner fra menigheten. Dette har ofte gitt seg uttrykk i en utydelig grenseoppgang mellom profesjonsutøvelse og privatliv, eller mellom arbeid og fritid. Og sist men ikke minst har en tradisjonell kallsforståelse vært sett på som et livslangt kall som man ikke bare forlater når man ønsker å prøve noe nytt. Med andre ord har prestekallet vært noe annet enn en vanlig ni-til-fire-jobb. Men er det fortsatt slik?

Flere empiriske prestestudier i Norden undersøker hvorvidt presterollen er i endring, og de fleste svarer ja på spørsmålet. Forskning på

prester i Den norske kirke (DnK) etter årtusenskiftet viser at prester som samlet yrkesgruppe blir stadig likere andre yrkesgrupper og profesjoner (Hansen, 2002; Hansen & Huse, 2001; Huse, 2002; Huse & Hansen, 2002; Høeg, 2009). Videre argumenteres det både i Norge og Sverige for at alder er den viktigste enkeltvariabelen i studier av skandinaviske prester (Bäckström, 1992; Hansen, 2002). I en studie av hvorfor prester velger å forlate menighetstjeneste, argumenterer Cathrine Hansen for at det å være prest ikke lenger blir sett på som et livslangt kall. Hun hevder at dette sammenfaller med en mer generell tendens hvor det er blitt vanligere å skifte jobb og arbeidssted flere ganger i løpet av karrieren (Hansen & Huse, 2001, s 48). Dessuten har nyere empirisk forskning gitt oss en økt bevissthet omkring faren for og erfaringer av utbrenthet blant prester (Engedal, 2008a, 2008b; Nordeide, Einarsen, & Skogstad, 2008).

KIFO-rapporten *Prest i Den norske kirke: En rapport om presters arbeidsforhold* fra 2009 dokumenterer at omtrent halvparten av respondene ikke var så opptatt av hvor mange timer de jobber, mens den andre halvparten teller timer (Høeg, 2009, s 15).¹ I begge gruppene arbeider

prestene anslagsvis noe mer enn 37,5 timer i uka. Omtrent hver tredje antar å arbeide 38–40 timer i uka, mens like mange mener de gjennomsnittlig jobber mellom 41 og 45 timer i uka. Det er viktig å understreke at dette er *subjektiv opplevelse av arbeidstid*.² Prestene i denne undersøkelsen arbeider gjennomsnittlig 2 kvelder i uka, samt 2,7 søndager og 1,5 lørdager i måneden. To av tre prester får normalt tatt ut to fridager i uka. Stort arbeidspress oppgis som den vanligste årsaken til at det er vanskelig å få tatt ut fridagene. Andre årsaker er svak bemanningsdekning, at ulike tjenester og møter er lagt til disse fridagene, og at de bevisst planlegger slik for å kunne ta ut flere fridager i strekk eller har kortere arbeidsdager fordi dette passer bedre med familiens rytme. Andre rapporterer at de trives med å jobbe mye og derfor frivillig arbeider ut over normalarbeidstid. Et mønster er at kvinner i større grad enn menn og at de yngre i større grad enn de eldre tar ut fridagene sine.

Et flertall av prestene opplever en konflikt mellom arbeid og privatliv, men for de langt fleste gjelder dette bare til en viss grad (Høeg, 2009, s 59–60).³ Bare få opplever dette i svært stor eller stor grad. Nærmere en tredjedel erfarer dette bare i liten grad, og noen få ikke i det hele tatt. Her finnes det også en tydelig aldersforskjell. Denne konflikten er størst for prester under 40 år. 12 prosent oppgir at denne konflikten har forårsaket private vansker i stor eller svært stor grad. Flere rapporterer imidlertid at dette til en viss grad har forårsaket private vansker. De som skriver inn utdypende kommentarer i spørreskjemaet, vektlegger utfordringen med prestetjenestens uforutsigbarhet og oppfølging av små barn. Samtidig er det flere som fremhever at de har funnet gode løsninger på å kombinere arbeid og privatliv.

Med avskaffelse av boplikten, innføring av arbeidstidsregulering og overtidsbetaling har det i løpet av 2016 skjedd ytterligere omfattende strukturelle endringer som bidrar til å bevege prestetjenesten bort fra en forståelse av prestekallet som livsstil og mer mot en jobb med regulert arbeidstid og dermed et tydeligere skille mellom privatliv og prestetjeneste. Prestene oppfordres til å få et mer bevisst forhold til hvordan de bruker sin arbeidstid når denne må time-

festes og rapporteres. Ifølge Presteforeningens leder, Martin Enstad, er det særlig tre områder av presteidentiteten som gjerne møter innvendinger når den nye arbeidstidsavtalen blir brakt på bane. Disse er forståelsen av ordinasjonens konsekvenser, prestens frihet og presten som leder.⁴ I denne artikkelen kommer jeg ikke til å belyse samtlige av disse tre, men forståelsen av å ha et kall og være ordinert til en tjeneste i kirken vil bli berørt i lys av forhandlinger omkring arbeid, fritid og familieliv. Er presten fortsatt "annerledes", som den tyske pastoralteologen Manfred Josuttis hevdet på 1980-tallet (Josuttis, 1982), og i så fall på hvilken måte? Eller har ordinasjonsløfte og prestekall druknet i en økt profesjonalisert presterolle?

Internasjonalt har flere teologer fra ulike tradisjoner tatt til orde for å forstå presteembetet som en *profesjon*.⁵ I sin PhD-avhandling drøfter den danske praktiske teologen Kirsten Donskov Felter prestetjenesten i lys av profesjonsbegrepet (Felter, 2010). Basert på sin studie tar Felter til orde for at en samtidig prestetjeneste best kan forstås i en spenning mellom kall og profesjon. Hun har blant annet intervjuet et utvalg prester og finner at selve embetsbegrepet er lite fremtredende hos hennes informanter, mens de fleste derimot gjerne ser på sin tjeneste som et *kall* (Felter, 2010, s 234–239). For majoriteten av disse prestene kombineres dette også med at prestetjenesten har sterke elementer av livsstil, og noe som går utover en vanlig jobb. Flere uttrykker også at dette kan oppleves krevende i forhold til familie og ektefelle (Felter, 2010, s 224–227). I Danmark har fortsatt presteboligen en fremtredende rolle også som prestekontor der presten både arbeider alene og benytter boligen i tjenesten. Dermed finnes det altså formelle og strukturelle ulikheter blant prester i de nordiske land, som kan ha noe å si for hvordan presterollen erfares og formes, og dermed for hvordan den eventuelt kan sies å være i endring.

Nyere homiletisk forskning i Skandinavia peker på menighetens forventninger til prekenen. I danske Marianne Gaardens empiriske studie av hvordan kirkegjengere lytter til preken, handler dette ikke minst om prestens etos (*autentisitet* og *attitude* forstått som prestens holdning overfor menigheten). Videre understreker

hun prestens betydning for at tilhørerne selv kan interagere med preken og predikant i møte med egen erfaring og troshistorie i den situerte gudstjenestekonteksten (Gaarden, 2015, s 69ff).⁶ Også Hilde Fyllings homiletiske forskningsrapport fra nordnorsk kontekst understøtter Gaardens funn og argumentasjon. Gudstjenestedeltakerne i hennes studie vil ha prester som selv tror på det de forkynner, og som kan forkynne med en lidenskap og et engasjement (Fylling, 2015, s 48–53). Det kan oppleves som et dilemma å skulle balansere mellom det å ha en maksimumstid avsatt til prekenforberedelsene med forventningen om å skulle fremstå som en autentisk predikant som selv har latt seg berøre av teksten og prekenen og som med engasjement og troverdighet går på prekestolen søndag formiddag. Hvis det i tillegg skal gjøres et skikkelig faglig arbeid med eksegesi, språk, form, struktur, retorikk og metaforer, er det ikke vanskelig å se for seg at dette krever tid til en prosess.

I denne artikkelen vil jeg undersøke hvordan ordinerte menighetsprester i Den norske kirke (DnK) reflekterer omkring prestekall og det å tjenestegjøre som prest når det gjelder forholdet mellom arbeid, familieliv og fritid i en tid der presterollen har opplevd økt profesjonalisering. I analysen brukes spesielt prestens prekenforberedelse som et eksempel på ulike handlingsstrategier for å forhandle tidsbruk når hensynet til tjenesten og fritid/familie kan oppleves motstridende. Jeg belyser også prestedienstens åndelige dimensjon.

Ett viktig forbehold er at jeg ikke har gjennomført noen studie etter at arbeidstidsavtalen trådte i kraft. Dette vil det imidlertid være viktig å utforske når prestene får mer erfaring med den nye ordningen. Artikkelen bygger derimot på mitt doktoravhandlingsarbeid fra 2011 der materialet består av kvalitative dybdeintervjuer med tjueen menighetsprester i Den norske kirke om deres spiritualitet.⁸ Hensikten var å beskrive og forstå prestenes spiritualitet.⁷ Tematikken i denne artikkelen var ingen sentral del av min intervjuguide, men den dukket ofte opp i intervjuene i forlengelsen av samtalen om prestenes spiritualitet. Ikke minst gjaldt dette når vi kom inn på prekenforberedelser, prestedienstens åndelige dimensjon og hva det innebærer å ha en jobb

som også involverer ens egen personlige trospraksis eller spiritualitet. Forholdet mellom arbeid og familie/fritid og hva det innebærer å ha et prestekall knyttet til slike problemstillinger, kom i liten grad med i avhandlingens siste versjon, og vekten i denne artikkelen ligger derfor på presentere det empiriske materialet. Til tross for at dagens prestehverdag formelt og strukturelt ser annerledes ut enn da studien ble gjennomført, mener jeg at analysene og fortolkningene av det etablerte materialet og min argumentasjon basert på dette fortsatt er relevante for dagens situasjon og debatt.

Jeg ønsker å bidra i den faglige samtalen om hvorvidt presterollen er i endring, og hva det innebærer å ha et kall i vår samtidige kontekst når det gjelder forholdet mellom arbeid, familieliv og fritid.⁹ Ettersom tidligere forskning viser at alder er en signifikant variabel, og fordi jeg oppdaget en slående forskjell mellom de eldre informantene¹⁰ og resten av utvalget, vil jeg i denne artikkelen også delvis anlegge et sammenlignende perspektiv hvor de eldre informantene presenteres som et unntak i utvalget som helhet. Jeg argumenterer for at majoriteten av informantene (altså med unntak av de eldre)¹¹ er i ferd med å redefinere hva det kan innebære å ha et prestekall når det gjelder forholdet mellom jobb og fritid/familie ettersom deres prioriteringer er så markant annerledes enn de eldre deltakerne i studien. For disse prestene, og spesielt for dem med hjemmeboende barn (gjelder 17 av 21 prester i utvalget på intervjudispunktet), er det å kunne sette grenser for arbeidet for å verne om familien ikke bare legitimt, men en uttalt verdi. Likevel anser de sitt daglige virke som en åndelig tjeneste og snakker om å "ha et prestekall".

"Noe mer enn en vanlig jobb": Presterollen mellom "ni-til-fire" og "24/7"

Av analytiske hensyn kan vi tegne opp en skala mellom en tradisjonell forståelse av prestekallet som en livsstil der presten er "på" 24/7, og der tjenesten i stor grad også preger familielivet, og en arbeidstidsregulert "ni-til-fire-jobb". De fleste profesjoner¹² kan imidlertid ikke plasseres i ni-til-fire-enden av denne skalaen ettersom de ofte

krever fleksibel arbeidstid i tillegg til et personlig engasjement og villighet til å ofre fritid og familietid.¹³ Det synes å pågå to motsatte tendenser i arbeidslivet generelt. Én som er i tråd med Presteforeningens tiltak for å regulere presters arbeidstid, som arbeidet for å fjerne boplikten for å lage et tydeligere skille mellom prestens privatliv og tjeneste, og én der skillet mellom jobb og privatliv i stadig større grad veves sammen med fleksitid, hjemmekontor, jobbmiddager, fredagspils, teambuildingsturer og andre sosiale sammenkomster knyttet til jobb. Dette benevnes i arbeidslivsforskningen ofte som "Det nye arbeidslivet". Forskningsrådet initierte på begynnelsen av 2000-tallet et større forskningsprosjekt knyttet til arbeidslivsforskning og det nye arbeidslivet. En rekke forskere fra flere institusjoner var knyttet til prosjektet som belyste ulike områder av det nye arbeidslivet.¹⁴ Dette inkluderer fleksibel arbeidstid, resultatorientert lønn, internasjonalisering, småbarnsforeldre og tidskonflikt i det nye arbeidslivet, arbeidet som identitetsskapende og rollefordelingen mellom mødre og fedre, ikke minst i det Helene Aarseth kaller "utdanningsmiddelklassen" (Aarseth, 2010).

Til tross for disse endringene i "det nye arbeidslivet" har det nok tradisjonelt vært stilt enda høyere forventninger til presten når det gjelder tilgjengelighet, livsstil og en integrasjon av privatlivet i prestedtjenesten, ikke minst i tilknytning til prestefamiliens og presteektefellens rolle. I denne artikkelen spør jeg imidlertid om denne forståelsen av presterollen og det å ha et prestekall er i ferd med å endres.

Verken "24/7" eller "ni-til-fire"

Det jeg ser i mitt materiale er at informantene i stor grad plasserer seg selv midt på den skalaen jeg tegnet opp ovenfor. Dette er en helt klar tendens til tross for at det selvsagt finnes individuelle forskjeller og med de eldre prestene som et tydelig unntak (se nedenfor). Hovedmønsteret er at deltakerne i studien ikke er tilgjengelige 24/7. De er heller ikke villige til å ofre familien og egen fritid til fordel for prestekallet. Men samtidig vil jeg bestemt hevde at de anser prestedtjenesten som et kall som klart har en åndelig dimensjon, og dermed som noe annet enn en vanlig jobb, hvilket kommer til uttrykk i sitatet

nedenfor:

Jeg synes det er veldig viktig å tenke at *presteyrket* er noe annet enn en helt vanlig *jobb*, og det må ikke forsvinne selv om vi kanskje er en annen generasjon prester som er flinkere til å tenke på familie, barn og fritid. For det er også viktig, men det blir fort litt sånn enten eller. [Enten at] det er viktig med fritid og dermed må jeg få lov å avgrense arbeidstiden min, eller at det bare flyter. Eldre prester som på en måte skryter av at de har 70 timers arbeidsuke, for sånn skal det være for en prest, det er jo heller ikke riktig. Men det å kunne klare å få til *den mellomtingen*, det å være tilgjengelig og kunne strekke meg og kunne se at her er det behov for at jeg er til stede og *gjør en jobb*. Det er viktig at presten kommer på gudstjeneste i menigheten selv om du ikke *er på jobb*, at ansatte er tilstede ved juletefester eller på loppemarked, at de oppsøker lederne for de forskjellige barneaktivitetene selv om det er på kveldstid. Når noen ringer, tar jeg telefonen og snakker med dem der og da selv om det er hjemme, og det er på ettermiddagen eller kveldstid. Jeg tenker at der synes jeg det er viktig å kunne strekke meg, men (...) jeg må få lov å definere det litt selv (...) Jeg har ikke dårlig samvittighet av å skru av mobiltelefonen når jeg ikke vil ha den på. Og det vet jo folk om (Annika, 25–29 år, min utheving).¹⁵

I dette sitatet blir prestedtjenesten omtalt som en "jobb" og et "yrke" selv om informantene påpeker at det er "annerledes enn en vanlig jobb". I tillegg brukes særlig begrepet "jobb" her når Annika konkret omtaler arbeidsoppgaver og at noe skal utføres. Dette er en forståelse av tjenesten som denne presten ønsker å holde fast ved til tross for at hun anser seg som tilhørende den yngre generasjonen av prester. Ifølge henne er denne generasjonen flinkere (i positiv forstand) til å sette av tid til familie, barn og fritid innenfor rammene av menighetsprestedtjeneste. Hun leter etter en mellomting mellom å arbeide "70-timers uker og være tilgjengelig 24/7" og en "vanlig ni-til-fire-jobb". Til tross for at hun ønsker å være tilgjengelig for menigheten, er ikke Annika noe imponert over tidligere tiders presteideal. Likevel er hun ikke rigid, og er absolutt villig til å "strekke seg" når det er nødvendig samtidig som hun fører timer slik at hun kan ta seg fri når det er mulig. Dette paradokset med å være *både* tilgjengelig og villig til å strekke seg og å se nødvendigheten av å begrense arbeidstida synes å utgjøre en rød tråd i sitatet ovenfor.

Dette gjelder også andre informanter, noe som uttrykkes av Christian nedenfor:

(...) det handler om at jeg ikke teller timer på jobb, [det er] vanskelig å vite hva [som] er hobby, og hva [som] er jobb. Ikke som et problem foreløpig. Jeg jobber ikke mer enn 3 kvelder i uken, og det prøver jeg å holde meg til (...) Jeg bruker veldig mye tid med ungene og følger de veldig opp, og det handler om verdivalg, altså mitt første kall er familien, at farsrollen er viktigere enn presterollen, så dem prøver jeg å bruke mye tid med [barna] (Christian, 35–39, min utheving).

For Christian som er far til to yngre barn, er skillelinjene mellom jobb og hobby vage. Han har en sterk lidenskap for tjenesten og har ikke noe i mot å jobbe mye. I motsetning til Annika skriver han for eksempel ikke timer. Men han er bevisst på å begrense kveldsarbeid til tre kvelder i uka (noe som for ham er rimelig), og han er svært bevisst på å overholde sin ukentlige fridag. Da har han sitt yngste barn hjemme fra barnehagen, noe som er et konkret tiltak for å faktisk prioritere familien. Dessuten er han flink til å skru av telefonen når han er hjemme, og sjekker stort sett ikke jobbmaler utenfor arbeidstid. Dette er konkrete handlingsstrategier som gjør ham mindre tilgjengelig for dem som vil ha tak i ham i jobbsammenheng, og mer tilgjengelig for familien, og her avviker han tydelig fra de eldre prestene i studien (se nedenfor). Selv om han legger ned et betydelig antall arbeidstimer per uke, understreker han tydelig at familien er "hans første kall", og at det å være forelder er viktigere enn å være prest. Til tross for at andre informanter kanskje ville ha uttrykt dette annerledes, har de omtrent samme anliggende selv om de konkrete tiltakene varierer fra person til person. Her har prestene visst å benytte seg av og sette pris på tidligere tiders frihet til å styre og legge opp mye av arbeidsuka selv.

Christian er småbarnsfar, men drar likevel regelmessig på (taus) retreat, som er en viktig kilde for hans åndelige liv og tjeneste. Noen av de andre prestene som er småbarnsforeldre, synes det er vanskelig og til og med kanskje en smule egoistisk å prioritere å dra bort for å tilbringe tid med Gud fremfor å tilbringe tid med familien. Christian tar det imidlertid helt for gitt at han er nødt til å vie oppmerksomhet til sitt eget åndeli-

ge liv for å kunne ha noe å gi til andre, og han ser ikke dette som noen motsetning til at familien er hans "første kall".

Steffen (30–34) er i motsetning til Christian svært nøye med å skille mellom jobb og fritid. Fordi han har valgt å ha troen som levebrød, ønsker han ikke å fylle opp hele fritida med menighetsaktiviteter. Steffen arbeider gjennomsnittlig én kveld i uka, og synes det er tilstrekkelig. Noen ganger må han imidlertid jobbe en ekstra kveld, men for ham betyr det for mye fravær hjemmefra. Han er derfor restriktiv med å si ja til å delta på forskjellige ekstra møter og arrangementer eller å ha andakter og bibeltimer utenom det som er pålagt. Han har erfart at det generelt "stjeler for mye tid fra familien".

De fleste informantene ønsker altså ikke å være tilgjengelig 24/7, men de anser heller ikke prestatjenesten som noen vanlig ni-til-fire-jobb. I stedet leter de etter noe midt i mellom "at alt bare flyter" og "er fullstendig rigid", som Annika uttrykker det. Etter min mening er nettopp dette "midt i mellom" en god beskrivelse av presterollen i vår tid og kontekst. Når disse informantene snakker om hva det å ha et prestekall innebærer relatert til arbeidstid, familieliv og fritid, plasserer de seg tydelig mellom ulike ekstremer og forsøker å kombinere det beste av to verdener.

Et kall og "noe mer" enn en vanlig jobb

Omtrent samtlige prester i mitt utvalg opplever å ha et kall til å være prest, og de legger vekt på at de har et prestekall. De har imidlertid erfart dette kallet på ulike måter. Noen av prestene visste fra de var ganske unge at de hadde et prestekall, og vurderte aldri noen annen livsretning. Dette gjelder stort sett bare de mannlige informantene bortsett fra Cecilia (45–49): "(...) Og jeg hadde et veldig klart kall til å bli prest, så det [kvinners prestatjeneste] gadd jeg ikke å diskutere!"¹⁶ På spørsmål om hva som motiverer ham, svarer Jonas (50–54): "Jeg har en sterk opplevelse [av å være kalt], *kallsbevissthet*, og det er for meg en sterk motivasjon at jeg ikke kunne tenke meg å være noe annet [enn prest], jeg er der jeg tror jeg skal være" (min utheving). Det virker som om Jonas tolker det at han aldri har ønsket å være noe annet enn prest, som et tegn

på at det er dette Gud har kalt ham til å være og gjøre. Han ser også på dette kallet som en motivasjon til å fortsette i tjenesten. For de fleste kvinner vokste imidlertid kallet frem på et senere tidspunkt, og ikke sjelden i løpet av studietida, slik Hanne forteller om:

(...) det var en litt sånn kamp for meg da, men jeg følte liksom et kall til å kunne studere teologi, og det var jo litt sånn blandet mottagelse for det da jeg kom hjem igjen (...), men så opplevde jo jeg i motsetning til mange andre kanskje at jeg fikk veldig støtte da jeg gikk på MF. For meg var det jo stort at så mange voksne folk (latter), at lærerne og professorene kunne stille seg bak meg (Hanne, 35–39, min utheving).

Andre forteller at de følte seg ledet av Gud til den jobben de har, og de opplever at det er en eksplisitt åndelig dimensjon i arbeidet deres. Dette kommer særlig til uttrykk i intervjuene når de forteller om "veien til prestatjeneste" og om hva det er som bærer dem i tjenesten i krevende tider. Også for Julia var avgjørelsen om hvorvidt hun skulle bli prest eller ikke, en krevende beslutning å ta. Det var ingen selvfølge for henne at kvinner kunne blir ordinert, og hun syntes det var vanskelig å bestemme seg. Men hun vendte seg til Gud med dette spørsmålet.

Også ba jeg til Gud da, som en gjør i sånne situasjoner, og sa "kjære Gud nå må jeg jo bare snart finne ut hva jeg skal gjøre videre her i livet mitt, og jeg tør ikke, ikke å søke om noen jobb akkurat når jeg er så usikker, så *du må kalle meg til en jobb.*" Jeg spurte rett og slett helt konkret at jeg må få et ytre kall. Jeg hadde jo lært på praktikum om ytre og indre kall; jeg må få et ytre kall fra deg for å tørre å gå videre nå liksom, nå er jeg akkurat på veiskillet; her står jeg ved veiskillet enten eller. *Nu*¹⁷ må jeg få en klarhet, og da var det ikke så lenge etterpå, så ringte de fra der jeg hadde vært sommervikar det året, og spurte om jeg ville være vikarprest der, og da, da jeg sto med den telefonen, så husker jeg at jeg var helt skjjelven, og så tenkte jeg at ja, ja, nå har du bedt om et konkret svar, og her får du det i klartekst, så nå har du ikke noe valg, tenkte jeg da. Så det var jo veldig godt da på en måte, er lykkelig for det (...) Jeg følte liksom at det bare lå gjerninger og bare ventet, samtaler og ting, ikke sans? (Julia, 50–54, min utheving bortsett fra "Nu").

Julia omtaler prestatjenesten både som kall og som jobb. Hun ba om å "bli kalt til en jobb".

Hun trengte et ytre kall for å tørre å la seg ordinere. På spørsmålet om hvordan troen kommer til uttrykk i en vanlig arbeidsuke, reflekterer Julia:

(...) Så det er jo naturlig, og det er liksom vanlig at en ber en bønn, så det blir en del av hverdagen på en helt annen måte enn om du hadde hatt en annen jobb, og det er jo folk en prater med, som ber om forbønn, sånn at en stadig liksom er i kontakt med troen eller med å praktisere troen på en måte da; og så er det gudstjenesten som er veldig, veldig viktig for meg altså. Og man må forberede den med bønner og be for den og liksom, ja, overgi alt sammen til Gud, både gudstjenesten og resten av uken. Så en lever jo med et yrke som en er *veldig avhengig* av Gud da, for å klare å gjennomføre dette her. Det med at uten meg kan du intet gjøre, det synes jeg er sånn bærende bibelvers (Julia, original utheving).

Når hun forteller om det å være prest i dag, legger hun altså vekt på den åndelige dimensjonen og sier at hun er fullstendig avhengig av Gud i jobben sin, og at det å stole på Gud for å kunne stå i prestatjeneste er helt grunnleggende for henne.

På samme måte som Julia understreker også Christian (i sitatet nedenfor) både det ytre kallet fra menigheten og kallet fra Gud. Informantene uttrykker generelt at arbeidet har et åndelig aspekt som går utover en vanlig, sekulær profesjon. Det er noe mer med denne jobben, eller dette yrket, og slik disse prestene beskriver det, er Gud en del av dette "mer".

Selv om det i mitt materiale fortsatt er en tydelig tendens til å se på det å være prest som et kall med en åndelig og kirkelig dimensjon, er det likevel blitt legitimt å prioritere familien ved siden av eller til og med over tjenesten. Dette fører oss til en annen viktig tendens i materialet, nemlig at idealet for en rekke informanter er å "være god til å sette grenser". Dette gjelder ikke minst de yngre småbarnsforeldrene.

Den grensesettende presten

Til tross for at de anser prestatjenesten som et kall og en livsstil og noe som går utover en vanlig ni-til-fire-jobb, uttrykker de fleste prestene som deltar i studien, at det er nødvendig å begrense arbeidsmengden for å verne om tid til familien. Spesielt de yngre prestene i utvalget

mitt ser på fridagen som "hellig" og anser det som et ideal å være flink til å sette grenser. De bruker uttrykk som "å være flink til å sette grenser", "å være flink til å gå hjem", "å være flink til å be folk komme på kontoret for dåpssamtaler i arbeidstida". Nina, en yngre mor, hevder at både dåps- og sørgesamtaler skjer så sjelden i en families liv at de bør være i stand til å kunne ta fri et par timer på dagen for å komme til kirka i kontortida:

Nina: Og jeg tror yngre prester og mødre og særlig kvinner er blitt flinkere til å organisere tiden sin og i større grad kreve for eksempel at folk kommer på kontoret på dagtid.

Intervjuer: Gjør de det?

Nina: Jeg er ganske flink til det, og det er særlig dåpssamtaler at det alltid er sånn "jammen han slutter på jobb kl. 16", og så tenker jeg at det er fascinerende at de ikke hører selv hva de sier, fordi de sier kan han slutter på jobb kl. 16, så det skal jo ikke du [presten] gjøre da, ikke sant? Derfor kan vi komme til deg kl. halv 5, men der tror jeg vi er blitt bedre på å så å si oppdra menigheten (Nina, 30–34, min utheving).

For Nina er det viktig å "oppdra menigheten". Hun påpeker at det ikke er så sannsynlig at andre prester har utfordret folk til å komme i kontortida, fordi prester tradisjonelt har vært tilgjengelige på ettermiddag- og kveldstid. De har også ofte vært på hjemmebesøk hos dåpsforeldre og sørgende i forbindelse med dåps- og sørgesamtaler. Hennes erfaring er imidlertid at folk synes å forstå at det er nødvendig for henne å sette slike grenser, men at dette er en prosess som tar tid. Hun har sitt eget liv, sin egen fritid og et barn å ta seg av, og hun ønsker ikke at hennes barn skal måtte lide fordi hun ikke er i stand til å sette de nødvendige grenser. Nina tror at yngre prester, og kanskje spesielt kvinner, er mer bevisste på dette. I mitt materiale er imidlertid yngre fedre vel så klar over dette dilemmaet. Dette tyder på en bevissthet omkring forholdet mellom arbeidstid og privatliv blant både menn og kvinner.

Jeg vil gi et konkret eksempel på en handlingsstrategi når det gjelder å forholde seg til spenningen mellom arbeid og familieliv, og det er den ukentlige prosessen med å forberede søndagens preken. Dette har tradisjonelt blitt ansett for å være en både viktig og tidkrevende oppgave

som tidligere generasjoners prester gjerne holdt av hele lørdagen til å arbeide med. Jeg var derfor overrasket over at omtrent halvparten av informantene står opp tidlig søndag morgen for å skrive eller gjøre ferdig prekenen. Informantene har lest søndagens tekst og har samlet opp idéer til prekenen i hodet i løpet av uka, men mange av dem setter seg faktisk først ned søndag morgen for å skrive den ut eller for å lage en disposisjon som de bruker mens de forkynner. Cecilia som er flerbarnsmor i en krevende livssituasjon, forklarte dette fenomenet med at søndag morgen er den tida i uka hvor hennes fravær er best akseptert av familien. Hun understreker at familien er viktig for henne, og at hun derfor forsøker å ta hensyn til hva som er minst belastende for dem:

Cecilia: Jeg ruger nok [på prekenen] minst ei uke. Altså, etter hvert så har jeg kirkeåret sånn i blodet at jeg ser litt langt fram og har det med meg i tankene. Men det har blitt mer og mer sånn at jeg skriver prekenen på søndag morgen (...) For det er et tidspunkt der familien lettere aksepterer at jeg er fraværende. Så jeg har i prinsippet lørdag fri og mandag fri, men det hender nok at når jeg har kommet for kort med prekenarbeidet at mannen min synes jeg er fjern på lørdagen selv om jeg for så vidt er hjemme. (...)

Intervjuer: Var dette noe som har vokst fram med litt tid og erfaring?

Cecilia: Ja, definitivt. Men det var vel også nød. Da jeg var eneprest på [mindre sted med store avstander] med små unger, så var også søndag morgen en viktig del av forberedelsene.

Når jeg spør henne om det er skummelt å vente så lenge med å ferdigstille prekenen, svarer hun ganske enkelt: "Jeg lever godt med det." Hun er en pragmatisk person med mange oppgaver og mye ansvar på hjemmebane, og hun har trengt å finne praktiske løsninger for å kombinere familielivet med prestedtjenesten.

Det samme gjelder for Steffen. Dersom han ikke er ferdig med prekenen fredag ettermiddag, noe han imidlertid er i 90 % av tilfellene, står han heller opp tidlig søndag morgen for å gjøre den ferdig: "Da [hvis jeg ikke er ferdig] gjør jeg det søndag morgen, så får det briste eller bære. Jeg gjør det ikke på lørdag!" Unntaket er hvis familien er bortreist. Da kan han jobbe med prekenen lørdag. Slik reflekterer han omkring

prekenforberedelser og arbeidstid:

Og tid til forberedelser og sånn kommer inn mellom her, da, så det blir bedre tid til det dersom det blir én begravelse denne uken her. Og hvis det blir tre, så blir det dårligere tid til det. Og det tar jeg konsekvensene av (...) så jeg har liksom ikke en fast ramme på at det å forberede seg til en gudstjeneste tar fem timer uansett (...) *Jeg tar det jeg har. Jeg er mer opptatt av å av å forsøke å sette noen grenser for arbeidet* også, da (Steffen, min utheving).

Steffens filosofi er at han bare ønsker å bruke en *tilmålt tid* til å forberede prekenen, noe som betyr at han ganske enkelt må gjøre sitt beste i løpet av den tida han faktisk har til rådighet. Hvis det er mange begravelser i løpet av ei uke, betyr det mindre tid til å jobbe med prekenen. I motsetning til de eldre prestene i mitt materiale lever Steffen bra med dette. Han er en av dem som sterkest understreker viktigheten av å sette grenser for å ha nok tid til å tilbringe med familien.

En annen strategi er å benytte seg av andres arbeid. Prekensamlinger, tekstgjennomgang i Luthersk Kirketidene eller Vårt Land, og ikke minst preker publisert på nettet, er ressurser flere av prestene benytter seg av i større eller mindre grad. En av dem som også er opptatt av å sette grenser for arbeidstida, beskriver hvordan det å "stjele fra andre" absolutt er en mulig løsning: "Jeg leser mye andres preker. Altså bruker mye. Stjeler mye fra andre. Altså tanker om teksten enten det er på nettet (...) At prekene ikke alltid blir like bra, det må en bare leve med" (Karen 30–34). For den grensesettende presten er det viktigere å ha nok tid med familien enn å holde sitt livs beste preken hver søndag. De har med andre ord en mer pragmatisk og avslappet holdning til det å forkynne enn de eldre og mer pliktoppfyllende og samvittighetsfulle prestene (se nedenfor). Å gjøre sitt beste innenfor den tilmålte tid den enkelte har til rådighet, er leveregelen til disse prestene, som også er de yngste, og som har hjemmeboende barn.

Småbarnsforeldrene i utvalget forsøker dessuten å ha lørdagen som en "prekenfri dag". Noen av dem har selv hatt fedre som var prester, og opplevde ofte at far var fraværende på lørdagen. Sophie fortalte meg at "familierådet" hadde ved-

tatt at prekenkriving på lørdager var strengt forbudt. I hvert fall de yngre prestene prøver å sette av lørdagen til familien ettersom søndagen er en arbeidsdag. Det er ikke alltid de greier å leve opp til sine idealer, men de forsøker i det minste. Ikke å gjøre prekene ferdig før søndag morgen synes, om nødvendig, å være en vanlig handlingsstrategi for å kunne verne om familie og fritid.

Alltid-beredt presten

Det er de eldre prestene fra 55 år og oppover, som utgjør et unntak i mitt materiale. De rapporterer at prestatjenesten er en krevende jobb, og det synes også å være viktig for dem å presentere seg selv som hardtarbeidende. Jeg får inntrykk av at presteidealet for dem er den tradisjonelle presten som er tilgjengelig 24/7, og som har en tendens til å prioritere prestatjenesten fremfor familielivet. Et motto for denne gruppa av prester kunne være speiderhilsenen *Alltid beredt!* De er alltid beredt til "å være på jobb". I motsetning til de yngre prestene arbeider de ofte med prekenen på lørdager, og de er forberedt til å rykke ut selv på fridagen. De synes for eksempel å ta det for gitt at de må sette av både ettermiddager og kvelder til dåps- og sørgesamtaler:

(...) og så er det en god del kveldsmøter. Det er det som gjør arbeidsdagen slitsom, for du må jo samarbeide med de frivillige om kvelden; du må snakke med dåpsforeldre om kveldene; du må snakke med mange andre som du snakker med på kvelden. De har jo arbeid på dagtid, ikke sant? Og så er det menighetsråd og andre typer møter på kveldstid (...) Det gjør at dagene blir veldig lange (...) Det er slitsomt, men jeg har jo holdt ut i alle disse årene på denne måten, og når jeg ikke forsvinner ut av prestatjenesten, så er det for det gir mer enn det tar, men, men det er et *barskt liv*, og jeg kan forstå unge mennesker som tenker at de bare ikke orker (Fredrik, 60–64, min utheving).

De lange arbeidsdagene og mangelen på struktur og forutsigbarhet gjør prestatjenesten til det Fredrik kaller "et barskt liv". Man vet aldri hvor mange begravelser det vil bli neste uke, eller om noe vil skje når man har tjenesteuke. Og telefonen ringer jo også på fridager:

Altså det som er det mest slitende, det er at det er så ustrukturert. I dag har jeg egentlig fridag, og da jeg satt og hørte litt musikk hjemme. Så ringte telefon hvor de ba meg om å komme på øyeblikket; det var veldig dramatisk, og jeg reiste ut, og den slags situasjoner synes jeg det er en del av, altså det er lite forutsigbart. Og du kan selvfølgelig si nei når du har fri, men det er ikke lett når mennesker er i, når det er stor krise, og det er faktisk ganske mye av det i prestedtjenesten (Fredrik)

Når noe skjer, er de eldre prestene (stort sett alltid) beredt til å strekke seg også på fridagen sin. Fredrik gir likevel uttrykk for en alternativ måte å håndtere dette på. "Jeg kunne ha sagt at det er fridagen min," men for ham synes det ikke å være noe reelt alternativ. Når jeg spør ham hvor mange kvelder han vanligvis arbeider, begynner han med å si: "Det er veldig mange, og om jeg ikke jobber sammen med andre, så jobber jeg jo hjemme." Dette indikerer at hvis han ikke har dåps- eller sørgesamtaler eller møter med ulike frivillige i menigheten, så arbeider han hjemme med å forberede prekenen, andakter el. Det synes som om han arbeider flere kvelder enn han har fri.

På samme måte understreker Bodil at hun vanligvis drar innom kontoret på fridagen, og at hun ofte arbeider selv om hun har fri da, til tross for at ledelsen respekterer hennes fridag:

Så jeg har ofte begynt mandagen med [at] jeg har vært en tur innom [kontoret] og hørt litt med henne [menighetssekretæren]. Snakket om hvordan gudstjenesten har vært, praktiske ting, hvordan det har fungert, hva vi må huske på å gjøre denne uken og ... ja, hva som ligger foran oss (Bodil, 55-59).

Bodil understreker at hun generelt vier en hel kveld til sørgesamtaler og setter av tilstrekkelig med tid (ifølge hennes egen standard) til dåpsamtaler. I tillegg tilbringer hun flere kvelder i uka på kontoret for å få unna kontorarbeid eller forberede prekenen eller andakter. Da er det bare hun som er der, og atmosfæren er stille og fredfull. Som de fleste eldre prestene i utvalget arbeider hun de fleste kvelder. For eksempel sier hun som regel ja til å ha andakt for ulike grupper i menigheter, også på fridagen sin.

Så lenge hun bor i prestebolig, føler Bodil at hun alltid er på vakt. Det er derfor hun til og med alltid går passende kledd hjemme i tilfelle

hun må "rykke ut i full fart":

Men vi snakket om det i [preste]konventet en gang, dette med å ha fritid og være på jobb. Jeg vet om mennesker som tar på seg joggedress når de kommer hjem, bare for å understreke for seg selv at nå går de ikke lenger i dress og er på jobb. Men jeg sier det, at fra jeg kom hit til [navn på prestegjeldet], så går jeg (...) nesten alltid i mørke klær, sånn som nå (...) Og jeg er alltid pen på håret, og jeg er alltid klar til å lukke opp døren hvis det skulle stå en eller annen utenfor der. Det skjer omtrent aldri, da, nei aldri (ler) (...) Men altså, jeg føler at... fordi jeg bor i prestegård, så må jeg ta telefonen, og jeg er tvunget til å lukke opp døren... så kan jeg ikke ha fri (...) Og så går jeg faktisk nesten alltid både med sorte sko og svarte klær og... *er klar til å være på jobb* (Bodil, min utheving).

Til forskjell fra kolleger som foretrekker å gå uformelt kledd hjemme for å understreke at de har fri, er Bodil alltid mentalt og kroppslig beredt til å "være på jobb". Det å bo i prestebolig og være tilgjengelig 24/7 er for henne en del av prestepakken. Dette vil det jo nå etter hvert bli endringer på.

Som de andre eldre prestene i utvalget synes Fredrik å ha usedvanlig høye forventninger både til prester generelt og til seg selv spesielt. Lista ligger høyt: "Du kan jo ikke bare stå der [på prekestolen] og pjatte!" For ham er det viktig å være "på nivå med seg selv". Han har ingen hjemmeboende barn som tvinger ham til å ta fri fra jobben. Tvert i mot har han mulighet til å arbeide nesten hver kveld og de fleste lørdager. Han tilbringer nesten hele lørdagen med å forberede prekenen, noe som står i sterk motsetning til de yngre prestene i utvalget, som gjør det meste av forberedelsene innenfor en tilmålt tid:

Intervjuer: Bruker du lang tid på en sånn prosess?

Fredrik: *Jeg bruker lang tid.* Jeg bruker alt jeg har brukt før. Jeg bruker hele lørdagen pluss 30 år, hvis du skjønner. Alt det jeg har jobbet med før, jeg har jo jobbet en masse, og så bruker jeg lørdagen. Når jeg har tid til å forberede meg tidligere i uken, så gjør jeg jo selvfølgelig det. Det har jeg jo også gjort, men virkelig å sette seg ned, det blir gjerne dagen før fordi at dagene er breddfulle (...) Jeg er for så vidt i gang [før], men selve, liksom det der siste rykket for å få til en tekst, det er lørdagen. Og da jobber jeg til klokken er tolv om natten, og så

går jeg og legger meg. Jeg har brukt hele dagen og står opp om morgenen, så går jeg over og stryker og retter (...) til jeg står på prekestolen (Fredrik, original utheving).

De eldre prestene jobber med prekenen til den er ferdig, eller til de er fornøyd med den. Som Bodil uttrykker det: Om hun arbeider på lørdager eller ikke, avhenger av "hvordan prekenen ser ut". Dette innebærer at hun setter til side andre oppgaver og drar til kontoret dersom den ikke er bra nok:

Lørdag er egentlig min fridag. Så da rydder jeg opp hjemme, og så hender det jo jeg er her på kontoret også, det er det. *Det kommer an på hvordan prekenen ser ut, da.* Så det kan også hende at jeg sitter og skriver på den hjemme på lørdagen. Og noen ganger så våkner jeg veldig tidlig [på søndagen]. Og da ligger jeg og tenker på prekenen og ligger og ber og forbereder meg. For da sover familien min. Da sover de godt og lenge (Bodil, min utheving).

Bodil tilhører også dem som bruker betydelig tid med også søndag morgen med å forberede gudstjenesten. Dette synes generelt å være et velegnet tidspunkt til å gjøre de siste forberedelser for dem som har litt eldre barn, fordi resten av familien sover da.¹⁸

De eldre prestene presenterer seg selv som hardtarbeidende og passer således inn i det tradisjonelle presteidealet om å være tilgjengelig 24/7. De synes også å være forberedt på – og villige til – å ofre tid med familien og egen fritid på bekostning av tjenesten om nødvendig og kan karakteriseres som "Alltid-beredt-presten". Men i utvalget som helhet utgjør de et klart unntak. Resten av informantene omtaler prestatjenesten både som kall og jobb, litt avhengig av hva de snakker om. Deres daglige virke og arbeidsoppgaver refereres oftest til som "jobb" eller "presteryrket", mens informantene betoner at de har et kall og omtaler prestatjenesten mer overordnet som et kall. Mens noen av prestene fører timer, synes andre dette er helt unødvendig.¹⁹ Hvor mange kvelder de jobber, og hva de lever greit med, varierer også i stor grad fra prest til prest, slik for eksempel forskjellene mellom Steffen og Christian viser.²⁰ Tendensen er likevel å verdsette friheten til å kunne strukturere sin egen dag og til selv å kunne ta valg i forhold til hvorvidt

man skal svare på telefonsamtaler utenfor arbeidstida eller stille opp på diverse menighetsarrangement. Her handler det om å kunne leve i en spenning mellom to ekstremer og om evne til å utvise pastoralt skjønn selv om disse prestene har grensesetting som et tydelig ideal for arbeid-fritidsbalansen. Samtidig er det helt tydelig at både de eldre og yngre prestene ser på prestatjenesten som et kall og noe som går ut over en vanlig jobb. Ikke minst den åndelige dimensjonen og spiritualitetsaspektet trekkes inn for å belyse denne delen av tjenesten.

Fra "Alltid-beredt-presten" til "Den grensesettende presten"? En presterolle i endring

På et samfunnsmessig nivå har det altså i løpet av de siste tretti-førti årene skjedd betydelige endringer i kjønnsrollemønstre. Ingen av de gifte prestene i mitt utvalg har en "hjemmeværende" eller "hjemmearbeidende" ektefelle, noe som var vanlig inntil for få tiår siden (Meurling, 1996). Det er dermed ikke usannsynlig at slike endringer også har hatt betydning for prestene og deres familier i å redefinere hva et prestekall og hva presterollen innebærer i vår samtidige kontekst når det gjelder forholdet mellom prestatjenesten, familieliv og fritid.²¹

Når vi ser hvordan prestene tydelig understreker viktigheten av å begrense sin arbeidstid for å verne om familien og sin egen fritid, og måten noen av dem beskriver at de må klare seg med den tilmålte tida, vil jeg påstå at mine funn er i tråd med tidligere forskning som viser at presters arbeidstid generelt går ned, og at arbeidstid er relatert til alder. På den måten støtter min studie tidligere forskning som hevder at presterollen har endret seg og er i endring i vår tid når det gjelder forholdet mellom arbeidstid, fritid og familieliv.

Det er ingen tvil om at informantene mine og deres familier opplever samme utfordringer knyttet til hverdagslogistikk og *tidsklemme* som de fleste familier i Norge må forholde seg til og finne løsninger på. I artikkelen "Tidsklemme – metafor for vår tid" diskuterer Anne Lise Ellingsæter dette begrepets bakgrunn og bruk (Ellingsæter, 2005). Til tross for at Norge i internasjonal sammenheng har forholdsvis kort nor-

malarbeidsuke, er det en vanlig oppfatning at særlig småbarnsforeldre opplever å befinne seg i en situasjon der døgnet har for få timer, og tida ikke strekker til. Ifølge Ellingsæter er det par med høy utdanning (utdanningsmiddelklassen), som legger ned mest tid i dagens arbeidsliv, og prester tilhører denne gruppa. Det er også her arbeidsfordelingen mellom mor og far er mest lik, noe mine funn synes å støtte opp om. Jeg finner ingen tydelige forskjeller mellom de mannlige og de kvinnelige informantene. Skillelinjene går langs alder og ikke langs kjønn. Mens tidligere presteforskning viser at kvinner arbeider noen færre timer i uka enn menn (Hansen & Huse, 2001, s 45) og synes å være noe mer bevisst på å ta ut fridager enn menn (Høeg, 2009, s 17), peker mitt materiale på at de mannlige prestene synes å være svært bevisste på å ta hensyn til familien. Det er likevel ikke uproblematisk å sammenlikne disse studiene ettersom forskningsdesignet er forskjellig. Det er imidlertid grunn til å argumentere for at småbarnsfedrene i *min studie* tar i bruk bevisste handlingsstrategier for å begrense et potensielt grenseløst arbeid, slik som å ha barn hjemme fra barnehagen på fridagen, å la være å sjekke jobbtelefon og mail hjemme og å begrense antall kvelder på jobb. Dette er ulikt en del småbarnsfedre i det nye arbeidslivet, ikke minst informanter i Kvandes studie av fedre som driver med globalisert kunnskapsarbeid (Kvande, 2009). Disse fedrene med hjemmeboende yngre barn synes å ha manglende mulighet til å sette grenser for arbeidet og er nærmest en fullstendig 24/7-holdning i forhold til "å være på", ikke ulikt de eldre "Alltid-beredt-prestene" i mitt materiale.

"Den grensesettende presten" samsvarer også til en viss grad med mye av Presteforeningens anliggende i forbindelse med den nye arbeidstidsavtalen. Presteforeningens leder betoner at ordinasjonen er livslang, og at presten også er prest utenom arbeidstid selv om vedkommende ikke er på jobb 24/7.²² Med vilje og evne til å sette nødvendige grenser for arbeidet forebygges også utbrenthet og en overbelastning på prestefamilien og presteekteskap, som er dokumentert både i norsk kontekst (Engedal, 2008a, 2008b; Nordeide et al., 2008) og i andre land

(Felter, 2010; Peyton & Gatrell, 2013). Det å ha et prestekall innebærer altså ikke å måtte forsømme familien ved å være tilgjengelig 24/7.

Den finske forskeren Kati Tervo-Niemelä hevder at stadig færre yngre prester går inn i preste-tjeneste fordi de opplever å ha et kall. Det synes snarere å være en økt vekt på selvrealisering blant teologistudenter i Finland (Niemelä, 2001, s 51). Også Hansen støtter denne påstanden. Hun argumenterer for at prester har blitt likere andre arbeidstakere, og at yngre prester spesielt omtaler preste-tjenesten som en "jobb" i stedet for et "kall" (Hansen & Huse, 2001, s 48, 90). Dette kan nok også være tilfelle i norsk kontekst, men ikke blant mine informanter. Felter argumenterer imidlertid for at de danske informantene i hennes studie befinner seg i et dynamisk spenningsfelt mellom kall og profesjon (Felter, 2010, s 234–239). Blant prestene i min studie er også opplevelsen av å ha et prestekall fortsatt fremtredende, og nettopp denne dimensjonen synes å være en betydningsfull motivasjon både for å la seg ordinere og for å forbli i preste-tjenesten.

Derfor fastholder også mine informanter viktigheten av ikke å bli for rigid, eller å glemme at preste-tjenesten faktisk også har dimensjoner som går ut over andre yrker. Her fremheves spesielt kallets betydning og at presten er fullstendig avhengig av Gud for å kunne stå i preste-tjenesten. De understreker at tjenesten "er noe mer enn en vanlig jobb", at de ønsker å være villige til å strekke seg, og at skillelinjene mellom jobb og hobby kan være utydelige selv om de setter tydeligere grenser for arbeidet enn sine danske kolleger i Felters studie (Felter, 2010, s 224–227).

Også andre yrkesgrupper kan imidlertid erfare en sterk identifikasjon med og dedikasjon til jobben sin. Et eksempel fra et helt annet felt er rolleforståelser i Det norske forsvaret. I sin doktoravhandling diskuterer Torunn Laugen Haaland ulike slike rolleforståelser og hevder at en av disse, *the warrior*, anser det å være soldat som et kall. Etter min mening har en slik selvforståelse av den militære profesjonen en del til felles med preste-tjeneste når det gjelder forholdet mellom hva dette kallet krever og hensynet til familie og fritid. Likevel er det også blant militært

personell en tendens til snarere å anse seg som *state employees* i en ordinær profesjon enn som krigere med et kall (Haaland, 2008, s 7). Den helt spesielle forskjellen mellom presterollen og andre profesjoner er trolig den åndelige dimensjonen og prestenes erfaring av at de er avhengige av Gud for å kunne utføre jobben sin. Dermed finnes det nære forbindelseslinjer mellom deres eget liv og deres egen tro til den tjenesten de står i, og den konkrete yrkesutøvelsen. På denne måten er presten fortsatt i hvert fall "delvis annerledes", for å låne Josuttis' terminologi.

Presten har i likhet med andre yrkesgrupper opplevd et reelt tap av institusjonell og formell legitimitet ettersom det i senmoderniteten har skjedd en forskyvning mot en *karismatisk* eller *personbåret legitimitet* (Felter, 2010, s 229). Både prestene i min studie og nyere empirisk forskning på gudstjenester i Skandinavia understreker betydningen av prestens person for tjenesten (Fylling, 2015; Gaarden, 2015; Gustavsson, 2015, s 165–174).²³ Hvilke konsekvenser får denne vektleggingen av prestens person og troverdighet for presters forståelse av presterollen når det kreves hard prioritering for hvordan arbeidstida skal benyttes? Vil det være en fare for at den åndelige og usynlige dimensjonen av tjenesten nedprioriteres? Hvordan kan prester, proster og biskoper bidra til å hjelpe hverandre å fremheve viktigheten av "det usynlige arbeidet" uten å måtte vende tilbake til en presterolle slik den praktiseres av "Alltid-beredt-presten"?

Mine informanter synes å ha funnet ulike handlingsstrategier for å kunne leve best mulig i spenningen mellom prestatjeneste og familieliv. Her har de kreativt benyttet den fleksibilitet norske prester tradisjonelt har hatt. Det vil bli spennende å se hvordan den nye arbeidstidsordningen med tilhørende mindre frihet vil virke inn på prestenes tradisjonelle verdsetting av å kunne styre mye av arbeidsuka selv. Samtidig finnes det trolig fortsatt en pågående diskrepans mellom ønsket og forventningen om at presten skal fremstå som en troverdig og integrert predikant (som har hatt tid til å forberede prekenen, og som også selv personlig har latt seg berøre av teksten) og tendensen til å etablere et større skille mellom privatliv og prestatjeneste.

Det er imidlertid sannsynlig at den *mellomtin-*

gen mellom 24/7 og ni-til-fire, som prestene i min studie forfekter, vil gjøre dem i stand til å leve godt med og i denne spenningen. Idealet for informantene er altså verken "Alltid-beredt-presten" som er tilgjengelig 24/7 eller en type rigid "Ni-til-fire-prest". Snarere kan de fleste av dem til en viss grad karakteriseres som "den grensesettende presten". Denne prestetypen kombinerer en fleksibel type grensesetting (som riktignok varierer ganske sterkt fra person til person) med forståelsen av prestatjenesten som et kall og en tydelig bevissthet om prestatjenestens åndelige dimensjon, og at prestens person heller ikke kan løsrives fra presterollen. Dette kan være en pekepinn på at yngre generasjoner prester med utarbeidende ektefeller fyller presterollen på en annen måte, og at presterollen og hva det innebærer å ha et prestekall, er i endring når det gjelder hvordan prester forhandler forholdet mellom prestatjeneste og privatliv.

Anvendt litteratur

- Aarseth, H. (2010). Moderne spydspisser eller de siste aske-ter? Den likestilte utdanningsmiddelklassen i dagens Norge. *Nytt Norsk Tidsskrift*, 27(1–2), 33–45.
- Bäckström, A. (1992). *I Guds tjänst: En profilundersökning av Strängnäs stifts präster 1991*. Strängnäs: Strängnäs stift.
- Ellingsæter, A.L. (2005). Tidsklemme: Metafor for vår tid. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 46(3), 297–326.
- Engedal, L.G. (2008a). Arbeid og slit. *Halvårsskrift for praktisk teologi*, 25(1/2008), 17–28.
- Engedal, L.G. (2008b). Meningsfull tjeneste – belastende arbeid: En undersøkelse av slitasjefaktorer i norske menighetsprestere arbeid. *Halvårsskrift for praktisk teologi*, 25(1/2008), 3–16.
- Felter, K.D. (2010). *Mellem kald og profession*. (Ph.D), University of Copenhagen, Copenhagen.
- Fylling, H. (Ed.). (2015). *Hellige ord i vanlige liv: En studie av kirkegjengeres vurderinger av preken*. Tromsø: Kirkelig Ut-danningscenter i Nord.
- Gaarden, M. (2015). *Prædiken som det tredje rum*. Fredriksberg: Anis.
- Gustavsson, C. (2015). *Delaktighetens kris: Gudstjänstens pedagogiska utmaning*. Skellefteå: Artos.
- Haaland, T.L. (2008). *Small forces with a global outreach : role perceptions in the Norwegian Armed Forces*. Oslo: Faculty of Social sciences Unipub.
- Hansen, C. (2002). Mer enn kjønn? i M. o. H. Huse, Cathrine (Ed.), *Møteplass for preteforskning: Presten i norsk kirke- og samfunnsliv* (s 185–226). Trondheim: Tapir Akademisk Forlag.
- Hansen, C., & Huse, M. (2001). *Lærdommer utenfra: En studie av prester som ikke er i menighetstjeneste*. Trondheim: Tapir.
- Hegstad, H. (1996). *Folkekirke og trosfelleskap: Et kirkesosiologisk og ekklesiologisk grunnproblem belyst gjennom en undersøkelse av tre norske lokalmenigheter*. Trondheim: Tapir.
- Huse, M. (2002). Preste, presteroller og valg av tjenestested i O. G. Winsnes (Ed.), *Tallenes tale 2001* (s 137–168). Trondheim: Tapir Akademisk Forlag.

- Huse, M. & Hansen, C. (2002). *Prestegjeld, prost og preste-team: Om organisering og ledelse av en prestatjeneste i endring*. Trondheim: Tapir.
- Høeg, I.M. a. G., Ann Kristin. (2009). *Prest i Den norske kirke: En rapport om presters arbeidsforhold* (s 132). Oslo: KIFO.
- Josuttis, M. (1982). *Der Pfarrer ist anders: Aspekte einer zeitgenössischen Pastoraltheologie*. München: Chr. Kaiser.
- Karle, I. (2008). *Der Pfarrberuf als Profession: Eine Berufstheorie im Kontext der modernen Gesellschaft*. Gütersloh: Kaiser, Gütersloher Verlagshaus.
- Kaufman, T. s (2011). *A New Old Spirituality: A Qualitative Study of Clergy Spirituality in the Church of Norway*. Oslo: MF Norwegian School of Theology.
- Kvande, E. (2009). Work-Life Balance for Fathers in Globalized Knowledge Work. Some Insights from the Norwegian Context. *Gender, Work and Organization*, 16(1, January), 58–72.
- Meurling, B. (1996). *Sarons liljor?: En etnologisk studie av prästfruars könskonstituering*. Stockholm: Carlsons.
- Tervo-Niemelä, K. (2001). Calling or Vocation. *Tidsskrift for kirke, religion og samfunn*, 14(1/2001), 43–52.
- Nordeide, I. H., Einarsen, s, & Skogstad, A. (2008). *Jeg er jo ikke Jesus heller!: Arbeidsmiljø og utbrenthet blant norske prester*. Bergen: Fagbokforl.
- Peyton, N., & Gattrell, C. (2013). *Managing Clergy Lives: Obedience, sacrifice and Intimacy*. London: Bloomsbury Academic.
- Ryen, A. (2002). *Det kvalitative intervjuet: Fra vitenskapsteori til feltarbeid*. Bergen: Fagbokforl.
- gi størst mulig variasjon innenfor en homogen gruppe (Ryen, 2002, s 85). Deltakerne i studien er utdannet ved både MF, TF/PTS og MHS, tjenestegjorde i tre ulike bispedømmer på intervjudispunktet og representerer ulike aldersgrupper, livssituasjoner og tilhørighet i kirkelandskapet.
- 8 Det overordnede forskningsspørsmålet i avhandlingen var: "How can the spirituality of clergy in the CoFN, as articulated in their self-reflections, be characterized and understood?" (Kaufman, 2011, s 24). I avhandlingen drøfter jeg ulike forståelser av spiritualitetsbegrepet. Her nøyer jeg meg med å gjengi den arbeidsdefinisjonen jeg benyttet der. Spiritualitet kan forstås som "måten den enkelte erfarer relasjonen til Gud på og nærer og uttrykker sin tro med en vekt på kristne praksiser" (Kaufman, 2011, s 64).
  - 9 Det er naturligvis mange flere aspekter av hva det innebærer å ha et prestekall enn det som belyses i denne artikkelen. Her har jeg bare til hensikt å undersøke ett delaspekt av denne tematikken.
  - 10 Mer presist gjelder dette informanter som var 55 år og eldre på det tidspunkt da intervjuene ble foretatt.
  - 11 Yngre informanter defineres altså 54 år og yngre etter som den tydeligste forskjellen er mellom de eldste og resten av deltakerne i studien. Også en av de eldre prestene hadde hjemmeboende barn på intervjudispunktet.
  - 12 For en utførlig drøfting av profesjonsbegrepet relatert til prestatjeneste, se Felter, 2010! Med Bourdieus refleksive sosiologiske ansats som analytisk ressurs viser Felter hvordan flere teologer som argumenterer for profesjonsbegreps fortreffelighet også for presteembetet, mangler et kritisk og refleksivt blikk både på sosiologiens og teologiens blindsoner. Flere av dem ender opp med en essensialistisk og "fastfrosset" forståelse av både embedsteologien og profesjonsbegrepet, der verken historisk eller sosiokulturell kontingens tas i betraktning. Felter argumenterer derimot for at verken teologien eller profesjonsbegrepet kan forstås som noen monolittisk størrelse. Tvert i mot er begge deler i stadig endring og tilblivelse.
  - 13 Et eksempel fra et helt annet felt er rolleforståelser i Det norske forsvaret. En av disse, *the warrior*, anser for eksempel det å være soldat som et kall (Haaland, 2008, s 7). Jeg kommer tilbake til denne studien mot slutten av artikkelen.
  - 14 <http://www.forskningsradet.no/csstorage/vedlegg/arbeidsliv.pdf>.
  - 15 Den første gangen en informant siteres, tas alder med i tillegg til navn.
  - 16 Cecilia ler godt mens hun forteller dette. Min utheving.
  - 17 Original utheving.
  - 18 Dette er selvsagt annerledes for småbarnsforeldrene som har barn som våkner tidlig søndag morgen. Poenget er å finne de tidspunkter i uka som er minst belastende for familien, og her er altså prestene kreative.
  - 19 Dette samsvarer for øvrig med funn fra (Høeg, 2009, s 15)
  - 20 Samtidig er det viktig å understreke at det informantene her forteller om er deres egen subjektive opplevelse av arbeidstid. I denne studien har jeg ikke bedt dem skrive systematisk ned faktisk medgått tid til ulike arbeidsoppgaver.
  - 21 Et spennende tema for videre forskning ville være å se på hvordan prester hvis ektefeller tilhører en annen religion eller uansett ikke deler prestens kristne tro forhandler forholdet mellom prestatjeneste og familieliv.
  - 22 <http://www.prest.no/forandrer-arbeidstid-presteidentiteten/?mycat=453&mytag=arbeidstid>. Lastet ned 20.07.16.
  - 23 Se også Felter, Gaarden og Kaufmans artikkel i dette nummeret av TPT.

Noter

- 1 Det følgende avsnittet er basert på (Høeg, 2009, s 14–18).
- 2 Forskningsmetoden har altså ikke vært at de i løpet av en tidsperiode noterer ned hvor mye tid de faktisk bruker på jobbrelaterte oppgaver i løpet av en arbeidsuke (selv om dette for en prest kan være vanskelig å tidfeste selv om man fører timer).
- 3 Resten av avsnittet er også basert på (Høeg, 2009, s 59–63).
- 4 <http://www.prest.no/forandrer-arbeidstid-presteidentiteten/?mycat=453&mytag=arbeidstid>. Lastet ned 20.07.16.
- 5 Se (Felter, 2010) for en oversikt og grundig drøfting av noen sentrale bidrag. Blant annet argumenterer den tyske praktiske teologen Isolde Karle for profesjonsbegreps mulige ressurser og for et skille mellom person og profesjon. For henne er dette et forsøk på å legitimere presteembetet i en luthersk kirke og i en tid der presten ikke nødvendigvis lenger er noen naturlig autoritet i tillegg til at hun hevder at et sosiologisk og systemteoretisk orientert profesjonsbegrep gir en analytisk avstand til å bedre forstå presterollen i vår tid (Karle, 2008). Se også Felter, Gaarden og Kaufmans artikkel i dette tidsskriftet for en mer inngående presentasjon av Felters studie.
- 6 Se også Felter, Gaarden og Kaufmans artikkel i dette tidsskriftet for en mer inngående presentasjon av Gaardens studie.
- 7 Prosjektets forskningsdesign og metode er grundig redegjort for i doktoravhandlingens kapittel 1 og 4 (Kaufman, 2011). Her vil jeg bare kort redegjøre for utvalg av informanter. På bakgrunn av tidligere forskning antok jeg at faktorer som geografi, utdanningssted, alder, livssituasjon og tilhørighet til ulike organisasjoner og bevegelser i kirkelandskapet bidrar til å forme prestenes forståelse av både presterolle og spiritualitet (Hegstad, 1996; Huse, 2002). Jeg søkte derfor deltakere til studien som kunne

Sammendrag

Basert på en empirisk studie av norske menighetsprester argumenterer artikkelforfatteren, i tråd med tidligere forskning, for at presterollen har endret seg og er i endring i vår tid når det gjelder forholdet mellom arbeidstid, fritid og familieliv. Til tross for at de eldre prestene utgjør et unntak, er idealet for de andre informantene verken "Alltid-beredt-presten" som er tilgjengelig 24/7, eller en type rigid "Ni-til-fire-prest". De ser heller for seg en mellomting. Likevel kan mange av dem, og særlig de yngre, til en viss grad karakteriseres som "den "grensesettende presten". Denne prestetypen kombinerer en fleksibel type grensesetting (som riktignok varierer ganske sterkt fra person til person) med forståelsen av prestatjenesten som et kall og en tydelig bevissthet om prestatjenestens åndelige dimensjon, noe som gjør prestatjenesten til noe mer enn "en vanlig jobb". Det fremgår også av studien at prestens person ikke kan løsrives fra presterollen. Relatert til den nye arbeidstidsavtalen spør artikkelforfatteren hvordan viktigheten av "det usynlige arbeidet" (overfor Gud og i møte med mennesker) kan fremheves uten at man må vende tilbake til en presterolle slik den praktiseres av "Alltid-beredt-presten".